

ПОЖАРОВА ОКСАНА ВІКТОРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Європейськими країнами прийняте антидискримінаційне законодавство, яке направлено на впровадження «рівного ставлення». Враховуючи прагнення України увійти до числа учасниць Європейського Союзу, доречно наголосити на доцільності узгодження вітчизняних стандартів з нормами розвинених держав Європейського Союзу у сфері протидії дискримінації. На сьогодні актуальною проблемою у теоретичному і практичному аспектах є проблема визначення поняття дискримінації та співвідношення з диференціацією, толерантністю.

Антидискримінаційне законодавство можлива розглядати як систему правових норм різної юридичної сили, що спрямовані на усунення та недопущення будь-яких форм дискримінації як у публічній, так і приватній сферах життя.

Базовим для антидискримінаційного законодавства є принцип рівності. Цей принцип є одним із основних принципів конституційно-правового статусу людини і громадянина. Відповідно до статті 24 Конституції України, яка проголошує рівність конституційного права і свобод громадян та рівність їх перед законом, не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1].

Поняття «дискримінація» походить від латинського «discriminatio» – «розрізнення», тобто навмисне обмеження або позбавлення прав певних категорій громадян, засноване на характеристиках, що не є прийнятними.

І. В. Янковець запропонувала періодизацію розвитку уявлень про дискримінацію як правового явища з позиції визначення нерівності як елементу суспільного та державного устрою у правових пам'ятках, міжнародних договорах та філософсько-правовій спадщині європейських народів, а саме: на I-му етапі (із появою перших держав) відбулась інституціоналізація дискримінації (нерівності) як способу збереження влади панівних соціальних груп над підпорядкованими; на II-му етапі (XIII–XVIII ст.) – відбулося формування елементів правового статусу, рівнозначного для всіх соціальних прошарків; на III-му етапі (XVIII ст. – сер. XX ст.) відбулася інституціоналізація рівності як основи правового статусу особи; на IV-му етапі (1948 р.) – із підписанням Загальної декларації прав людини – було створено правову основу національного захисту від дискримінації; на V-му етапі (від 1950 р. до

сьогодні) – із підписанням Європейської конвенції з прав людини – інституційний захист від дискримінації забезпечується на міжнародному рівні.

Вона запропонувала своє визначення дискримінації як особливого порушення прав людини і громадянина, сутність якого полягає у запереченні свободи, рівності та гідності особи (групи осіб), або в унеможливленні втілити ці цінності у суспільних відносинах на власний розсуд у формах діяльності, які за змістом та наслідками не порушують прав інших осіб [2, с. 44–46].

Варто констатувати, що є різні точки зору, наприклад: М. Саєнко у праці «Теоретичні аспекти дискримінації як об'єкта правового дослідження» зазначає, що «дискримінація полягає у правовій оцінці дій, які несуть загрозу правам і законним інтересам осіб, та в удосконаленні правового регулювання з метою забезпечення юридичної рівності» [3, с. 47].

Аналіз досліджень щодо поняття «дискримінація» та механізму боротьби з цим явищем у національній юридичній науці здебільшого пов'язане з галузевою специфікою цього явища та з особливостями захисту різних категорій осіб від дискримінації.

С. Ковбасюк звернув увагу, що визначити поняття дискримінації непросто з огляду на низку обставин. По-перше, дискримінація є ставленням до людини з порушенням принципу рівності, тому складність визначення дискримінації є наслідком проблем визначення концепту рівності. По-друге, критерії дискримінації не завжди є однозначними та можуть зумовлювати сумніви в їхній обґрунтованості [4, с. 260].

Дійсно, дискримінації як явищу бракує чітких, даних раз і назавжди рис, що могли би бути зафіксовані у його дефініції. З іншого боку, неможливо обійтися і без дефініції, котра би втілювала більш-менш однозначні ознаки цього явища.

На міжнародному рівні поняття «дискримінація» було закріплено у Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти від 14.12.1960 року, Конвенції про дискримінацію в галузі праці та занять від 25.06.1958 року, Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21.12.1965 року та у Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1978 року.

Аналізуючи визначення, які були закріплені у вище згаданих міжнародних актах, можливо дійти висновку, що дискримінація означає будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевагу, оснований на різних ознаках, метою або наслідком яких є знищення або применшення визнання, використання чи здійснення на рівних засадах прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній чи будь-яких інших галузях. Тобто на міжнародному рівні склався описовий підхід до визначення поняття «дискримінація», в рамках якого передбачено основні прояви дискримінації: розрізнення, виняток або обмеження, обов'язковим наслідком яких є позбавлення, обмеження чи перешкоди в здійсненні прав та свобод людини.

Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» закріплює визначення «дискримінація» та встановлює основні засади боротьби з дискримінацією в різних сферах життя на національному рівні [5]. Однак недоліком цього визначення стає фактична неможливість сформулювати конкретні ознаки дискримінації як певного різновиду правопорушення.

Отже, дискримінація є дуже мінливим явищем, яке потребує постійного переосмислення, якому бракує чітких, даних раз і назавжди рис, не може бути підставою для відмови у формулюванні принаймні деяких ознак дискримінації.

І.В Янковець запропонувала наступні сутнісні ознаки дискримінації, які можуть бути інтерпретовані як: а) встановлення привілейованого становища певної соціальної групи відносно інших в рівних умовах; б) погіршення становища певної соціальної групи відносно інших в рівних умовах; в) неприйняття потреб членів соціальної групи, які зазнають обмежень, зумовлених незалежними та об'єктивними причинами [2, с. 59].

Ще однією особливістю у конструюванні законодавчого визначення дискримінації є формування критеріїв віднесення тих або інших дій (ситуацій) до дискримінаційних. Такі критерії найбільш повно сформульовані в практиці Європейського суду з прав людини, який діє з метою забезпечення нагляду за дотриманням норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року.

Аналіз практики Європейського Суду вказує на те, що через його прецедентну практику у своїй сукупності розкривається складний механізм боротьби з дискримінацією, який діє на підставі розуміння явища дискримінації, визначення її критеріїв, особливостей обов'язку доведення дискримінації, тощо.

Підводячи підсумки вищесказаного, необхідно зазначити, що поняття «дискримінація» хоча і законодавчо закріплено на національному рівні потребує доопрацювання в аспекті визначення чітких критеріїв дискримінації з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Янковець І. В. Дискримінація та інституційний механізм подолання її в Україні : дис. ... доктора філософії з права; URL : [http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/14440/Дисертація%20Янко вєць.pdf?sequence=4&isAllowed=y](http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/14440/Дисертація%20Янко%20вєць.pdf?sequence=4&isAllowed=y)
3. Саенко М. І. Теоретичні аспекти дискримінації як об'єкта правового дослідження. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 47–52.
4. Ковбасюк С. Напрями інституалізації недискримінації в Україні. *Теорія держави і права*. 2019. № 12. С. 259–265.

5. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.08.2012 р. № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 412.

Ключові слова: дискримінація, рівність, антидискримінаційне законодавство, міжнародний захист від дискримінації, інституційний механізм подолання дискримінації, Європейського суду з прав людини.

Key words: discrimination, equality, anti-discrimination legislation, international protection against discrimination, institutional mechanism of eliminating discrimination, European Court of Human Rights.

ТРЮХАН ОКСАНА АНАТОЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ НА ТРУДОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА КОРДОНОМ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Розуміння, що таке війна, для більшості українців прийшло 24 лютого 2022 року. Понад 100 днів триває жорстоке повномасштабне військово-вторгнення Росії в Україну. Доречно наголосити, що, за даними ООН, майже 5,2 млн осіб були змушені шукати прихисток в інших країнах. Майже 2,9 млн осіб виїхали до Польщі, майже 800 тис. до Румунії, до Молдови – 443 тис., до Угорщини – 490 тис., до Словаччини – 354 тис., до Чехії – 357 566. Зазначені країни прийняли найбільшу кількість біженців з України. Саме тому на сьогоднішній день питання працевлаштування українців за кордоном та легалізація цього процесу є доволі актуальним.

Трудова міграція є відносно новий як для України, так і для багатьох інших країн вид мобільності населення. Розвиток трудової міграції обумовлено важкою економічною ситуацією, руйнуванням колишньої сфери зайнятості внаслідок реструктуризації виробництва під впливом глобалізаційних процесів. Причинами трудової міграції можуть бути різні фактори: військові, політичні, релігійні, національні, екологічні, істотна різниця в умовах праці, рівень життя, відсутність належних стимулів до праці та інші.

Законодавством України передбачено, що громадяни України мають право займатися трудовою діяльністю за кордоном, якщо така діяльність не заборонена законодавством України та держави перебування.

Права громадян України, які працюють за кордоном, захищаються законодавством України та держави перебування, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ст. 10) [1].